

МАКУЛДАШЫЛДЫ

Б.Осмонов ат ЖАМУнун

Кызмат. кесиптик бир. ком. төрайымы

 Маткаримова М.Ш.

«4»

01.2021

М.О.

БЕКТЕМИН

Б.Осмонов ат ЖАМУнун

ректору, тех. и. д., профессор

 Усенов К.Ж.

«__»

М.О.

**Б.ОСМОНОВ АТЫНДАГЫ ЖАЛАЛ-АБАД МАМЛЕКЕТТИК
УНИВЕРСИТЕТИНИН КЫЗМАТКЕРЛЕРИ ҮЧҮН ЭМГЕКТИ КОРГОО
БОЮНЧА КИРИШҮҮ НУСКОО**

ЖАЛАЛ-АБАД – 2021ж.

1. **Жалпы маалымат.** Жалал-Абад мамлекеттик университети Кыргыз Республикасынын Президентинин 1993-жылдын 2-апрелиндеги Жарлыгы менен электроника, энергетика, курулуш, билим берүү сыяктуу тармактарда, ошондой эле агроөнөр жай комплекси үчүн негизги жана толук жогорку билимдүү адистерди даярдоо максатында мамлекеттик билим берүү мекемеси катары ачылган.

Университет Кыргыз техникалык университетинин Кара-Көл жана Таш-Көмүр кечки факультеттеринин, Жалал-Абад зооветеринардык техникумунун, Жалал-Абад педагогикалык окуу жайынын, Майлуу-Суу электромеханикалык техникумунун базасында негизделген. Жана Кочкор-Атадагы электрондук шаймандар техникуму. Жалал-Абад педагогикалык окуу жайы 1926-жылы пед.техникум катары уюштурулган. Бул биздин өлкөдөгү биринчи жана педагогикалык билим берүүчү эң ири педагогикалык мекеме болуп эсептелинет, аны 31 миңден ашуун адис бүтүргөн (1926-1993).

2. **Университеттин түзүмү** (структурасы) www.jagu.kg сайтында көрсөтүлгөн. Университеттин курамына администрация (башкы имаратты ээлейт), институттар, факультеттер жана колледждер кирет (алардын окуу имараттары ар башка даректерде жайгашкан). Ошондой эле, университетке Аксы, Кочкор-Ата, Кара-Көл жана Майлуу-Суу колледждери кирет.
3. **Эмгекти коргоо** - бул эмгек процессинде кызматкерлердин өмүрүн жана ден-соолугун сактоо боюнча иш-чаралар, анын ичинде укуктук, социалдык-экономикалык, уюштуруу-техникалык, санитардык-гигиеналык, дарылоо-профилактикалык, калыбына келтирүү жана башка иш-чаралар. Эмгек шарттары - бул иштөө чөйрөсүнүн жана кызматкердин натыйжалуулугуна жана ден-соолугуна таасир этүүчү эмгек процессинин факторлорунун айкалышы.

Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун бардык кызматкерлери өз ишинде эмгекти коргоо жана коопсуздук боюнча төмөнкү ченемдик укуктук актыларды жетекчиликке алышы керек: Кыргыз Республикасынын "Эмгекти коргоо жөнүндө" Мыйзамы, Кыргыз Республикасынын Эмгек кодекси, Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн токтомдору, Б.Осмонов ат.ЖАМУнун Уставы, ички эрежелери ж.б.

Кыргыз Республикасынын "Эмгекти коргоо жөнүндө" Мыйзамына ылайык, мамлекет жумушчуларга алардын эмгекти коргоо жана өндүрүштүк санитардык талаптарга жооп берген шарттарда алардын иштөө укугун коргоого кепилдик берет. Эмгек келишиминде каралган эмгек шарттары мыйзамдарды жана эмгекти коргоо боюнча башка ченемдик укуктук актылардын талаптарына шайкеш келиши керек.

Жумуш берүүчүнү кошкондо уюмдардын бардык кызматкерлери эмгекти коргоо боюнча билимин, окуусунан өтүшү керек. Жаңы келгендер үчүн, ошондой эле башка жумушка которулгандар үчүн жумуш берүүчү эмгекти коргоо боюнча, эмгек коопсуздугун үйрөтүүгө жана кырсыктардан жабыркагандарга биринчи медициналык жардам көрсөтүү боюнча нускоо(инструктаж) өтүүгө милдеттүү.

Ар бир кызматкер төмөнкүлөргө укуктуу:

- эмгекти коргоонун талаптарына жооп берген жумуш ордуна;
- өндүрүштүк кырсыктардан жана кесиптик оорулардан Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык милдеттүү социалдык камсыздандырууга;
- жумуш ордунда түзүлгөн шарттар жана эмгекти коргоо, ден-соолукка келтирилген зыяндын коркунучу жөнүндө, ошондой эле зыяндуу факторлордун таасиринен коргонуу чаралары жөнүндө ишенимдүү маалымат алууга;
- жеке жана жамааттык коргонуу каражаттары менен камсыз болууга;
- эмгекти коргоонун талаптары бузулгандыктан, анын өмүрүнө жана ден-соолугуна коркунуч туулса, мындай коркунуч жоюлганга чейин ишти аткаруудан баш тартууга;
- эмгекти коргоо маселелери боюнча Кыргыз Республикасынын мамлекеттик бийлик органдарына жана жергиликтүү өз алдынча башкаруу органдарына, ошондой эле кесиптик бирликтерге кайрылууга;
- көрсөтүлгөн медициналык текшерүү мезгилинде өзүнүн иштеген ордун (кызмат ордун) жана орточо кирешесин сактап калуу менен, медициналык сунуштарга ылайык медициналык кароодон (текшерүүдөн) өтүүгө;
- эгерде ал зыяндуу эмгек шарттары бар жумушта иштесе, Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында, жамааттык келишимде, эмгек келишиминде белгиленген жеңилдиктер жана компенсацияларга.

Кызматкердин эмгек милдеттерин аткаруу учурунда анын өмүрүнө жана ден-соолугуна зыян келтирилген учурда, келтирилген зыяндын ордун толтуруу Кыргыз Республикасынын мыйзамдарына ылайык жүзөгө ашырылат.

Эмгекти коргоо талаптары юридикалык жана жеке жактар аткарууга милдеттүү.

Университетте эмгекти коргоо жана коопсуздук чаралары боюнча мыйзам актыларынын сакталышына коомдук көзөмөлдү профсоюз комитеттери жүргүзөт.

4. **Эмгек келишими** - жумуш берүүчү менен жумушчунун ортосундагы келишим, ага ылайык иш берүүчү жумушчуну белгиленген эмгек функциясына ылайык жумуш менен камсыз кылууга, эмгек шарттарын камсыз кылууга, кызматкерге эмгек акы төлөп берүүгө милдеттенет, ал эми кызматкер жеке өзү ушул келишим менен аныкталган эмгек функциясын аткарууга, университетте колдонулуп жаткан ички эмгек эрежелери сактоого милдеттенет.

Эмгек келишимдери белгисиз мөөнөткө жана беш жылдан ашпаган белгилүү бир мөөнөткө түзүлүшү мүмкүн (мөөнөттүү эмгек келишими).

Эмгек келишими жазуу жүзүндө түзүлүп, эки нускада түзүлүп, алардын ар бирине тараптар кол коюшат. Эмгек келишиминин бир нускасы кызматкерге берилет, экинчиси жумуш берүүчүдө сакталат. Эмгек келишимин түзүүдө аткарылган эмгек функцияларына ылайык милдеттүү медициналык кароодон (медициналык текшерүүдөн) өтүү каралган.

5. **Жумуш убактысы.** Кызматкер ички эмгек тартибинин эрежесине же иш графигине, болбосо эмгек келишиминин шарттарына ылайык өз эмгек милдеттерин аткарууга тийиш болгон мезгил жумуш убактысы деп эсептелет.

Жумуш убактысы календардык жуманын (иш жумасынын) узактыгына жана сутканын аралыгына (жумуш күнү, жумуш кезмети) анын узактыгынын ченемдерин белгилөө аркылуу ченемдештиришет.

Жумуш убактысынын ченемдүү узактыгы КР Эмгек Кодексинде каралган учурларды кошпогондо жумасына 40 сааттан ашпоого тийиш.

Тараптардын макулдашуусу боюнча эмгек келишимдеринде жумуш убактысынын аз узактыгы каралышы мүмкүн.

Кызматкерлердин айрым категориялары үчүн жумуш убактысынын төмөнкүдөй кыскартылган узактыгы белгиленет:

1) 14төн 16га чейинки жаштагы кызматкерлерге - жумасына 24 сааттан ашпаган, 16дан 18 жашка чейинкилерге - жумасына 36 сааттан ашык эмес;

2) оор жумуштарда иштеген, иштери эмгектин зыяндуу жана коркунучтуу шарттарына байланыштуу кызматкерлер үчүн - жумасына 36 сааттан ашык эмес;

3) майыштуулугу I жана II топтордогу деп соолугунун мүмкүнчүлүктөрү чектелүү адамдар болгон кызматкерлер үчүн - жумасына 36 сааттан ашык эмес.

Иш убактысынын кыскартылган узактыгына укук берүүчү өндүрүштордун, цехтердин, кесинтердин жана кызматтардын тизмеси, ошондой эле эмгектин зыяндуу же оор, коркунучтуу шарттарындагы жумуштардын тизмеги Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталат.

Педагогикалык жамаат үчүн жумасына 36 сааттан ашпаган кыскартылган жумуш убактысы белгиленет. Жумуш эмес майрам күндүн алдындагы жумушчу күндүн узактыгы бир саатка кыскарат. Эгерде дем алыш жана жумушчу эмес майрам күндөрү дал келсе, дем алыш күн майрамдан кийинки кийинки жумуш күнүнө которулат.

6. **Эс алуу убактысы** - кызматкер эмгек милдеттерин аткаруудан бош жана өз каалоосуна ылайык пайдалана алуучу убакыт.

Эс алуу убактысынын түрлөрү болуп төмөнкүлөр саналат:

- жумуш күнүнүн (кезметтин) ичиндеги тыныгуу;
- күндөлүк (кезмет аралыгындагы) тыныгуу;
- дем алыш күндөр (жума сайын үзгүлтүксүз эс алуу);
- жумуш эмес майрам күндөр;
- өргүү.

Кызматкерге күн сайын (кезметтеги) иштин учурунда эс алуу жана тамактануу үчүн узактыгы 30 мүнөттөн кем эмес жана жалпысынан 1 сааттан ашык эмес тыныгуу берилүүгө тийиш, ал жумуш убактысына киргизилбейт.

Кызматкерлерге жумуш (кызмат оруну) ордун жана орточо эмгек акысын сактоо менен ар жылдык өргүү берилет.

Билим берүү уюмунун педагогикалык кызматкерлерине окуу жылы аяктагандан кийин жылдык негизги узартылган өргүү берилет, анын узактыгы Кыргыз Республикасынын Өкмөтү тарабынан аныкталат.

Иштей баштаган биринчи жылда өргүүнү пайдалануу укугу кызматкерде ошол уюмда үзгүлтүксүз иштегенине 11 ай толгондо келип чыгат. Тараптардын макулдугу боюнча кызматкерге өргүү 11 ай өткөнгө чейин да берилиши мүмкүн.

Өргүү буйрук (тескеме же токтом) же өргүү жөнүндө жазылган кайрылуу менен жол-жоболонтурулат жана ага иш берүүчүнүн атынан ыйгарым укуктуу адам кол коет. Иш берүүчү өргүүлөрдүн эсепке алынышын камсыз кылууга милдеттүү.

Кызматкерди өргүүдөн өзүнүн макулдугу менен гана чакыртып алууга жол берилет. Ушуга байланыштуу пайдаланылбай калган өргүүнүн бөлүгү кызматкердин каалоосу боюнча ошол иш жылынын ичинде өзүнө ыңгайлуу мезгилде берилүүгө же кийинки иш жылы үчүн өргүүгө кошулууга тийиш.

18 жашка чейинки кызматкерлерди, кош бойлуу аялдарды жана эмгек шарты зыяндуу жана (же) коркунучтуу жумуштарда иштеген кызматкерлерди өргүүдөн чакыртып алууга жол берилбейт.

Кызматкер жумуштан бошонгондо ал пайдаланбаган бардык өргүүлөрү үчүн акчалай компенсация төлөнүп берилет.

Пайдаланылбаган өргүү кызматкердин жазуу жүзүндөгү арызы боюнча андан кийин жумуштан бошогондо берилиши мүмкүн (күнөө кетирип жумуштан бошоткондон башка учурларда). Мында жумуштан бошонгон күн деп өргүүнүн акыркы күнү эсептелет.

Үй-бүлөдөгү шарттар жана башка жүйөлүү себептер боюнча кызматкерге жазуу жүзүндөгү арызы боюнча эмгек акысы сакталбаган өргүү берилиши мүмкүн, анын узактыгы кызматкер менен иш берүүчүнүн ортосундагы макулдашуу боюнча аныкталат.

Аялдарга арызы боюнча жана медициналык корутундунун негизинде кош бойлуулугуна жана төрөгөндүгүнө байланыштуу өргүү берилет.

7. Аялдардын эмгегин жонго салуунун өзгөчөлүктөрү.

Оор жумуштарда жана эмгек шарттары зыяндуу жана (же) кооптуу жумуштарда, ошондой эле кара күч колдонулбаган иштерден же санитариялык жана тиричиликтик тейлөө боюнча иштерден башка жер астындагы иштерде, ошондой эле алар үчүн чектик жол берилүүчү ченемден ашуучу оордуктарды кол менен котөрүү жана жылдыруу менен байланышкан иштерде аялдардын эмгегин колдонууга тыюу салынат.

Кош бойлуу аялдарды иш сапарга жиберүүгө, мөөнөтүнөн ашыкча ишке, түнкү убакыттагы ишке, дем алыш жана иш эмес майрам күндөрү ишке тартууга, эгерде ал иш аларга медициналык көрсөтмөлөр боюнча тыюу салынбаган учурларда жол берилет.

Үч жашка чейинки балдары бар аялдарды иш сапарга жиберүүгө, мөөнөтүнөн ашыкча ишке, түнкү убакытта, дем алыш жана иш эмес майрам күндөрү ишке тартууга алардын жазуу жүзүндөгү макулдугу болгондо жана бул аларга медициналык кепилдеме менен тыюу салынбаган шарттарда гана жол берилет. Мында үч жашка чейинки балдары бар аялдар кызматтык иш сапарга

жиберүүдөн, мөөнөтүнөн ашыкча ишке, түнкү убакытта, дем алыш жана иш эмес майрам күндөрү иштетүүдөн баш тартууга өздөрүнүн укуктары менен жазуу жүзүндө тааныштырылууга тийиш.

Аялдарга кош бойлуулук жана төрөт боюнча өргүү алардын арызы боюнча жана медициналык корутундунун негизинде төрөткө чейин 70 календардык күнгө жана төрөттөн кийин 56 календардык күнгө (төрөтү оор болгондо же эки жана андан ашык бала төрөлгөндө - 70) ушул мезгил үчүн Кыргыз Республикасынын мыйзамдарында белгиленген өлчөмдө кош бойлуулугуна жана торогондугу боюнча жөлөкпул толөп берүү менен берилет.

Бала асырап алган кызматкерлерге бала асырап алган күндөн баштап жана асырап алган 3 айлык куракка чейинки баланын туулган күнүнөн 70 календардык күн өткөнгө чейинки мезгилге, ал эми эки же андан ашык баланы бир эле мезгилде асырап алууда алар төрөлгөн күндөн баштап 110 календардык күн өргүү берилет.

Бир жарым жашка чейинки балдары бар иштеген аялдарга эс алуу жана тамактануу үчүн тыныгуудан башка баланы (балдарды) тамактандыруу үчүн иштин ар бир үч сааты сайын ар бири 30 мүнөттөн кем эмес убакытка созулган кошумча тыныгуу берилет.

8. Ички эмгек эрежелери.

Эмгек тартиби ички эмгек регламенти менен аныкталат. Ички эмгек регламенти - бул Кыргыз Республикасынын Эмгек кодексине жана башка мыйзамдарга ылайык, эмгек келишими боюнча тараптардын негизги укуктарын, милдеттенмелерин жана жоопкерчилигин, жумуш убактысын, эс алуу убактысын, жеңилдиктер менен жазаларды, ошондой эле Б.Осмонов атындагы ЖАМУдагы эмгек мамилелерин жөнгө салуучу жергиликтүү ченемдик акт.

9. Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун аймагында жана имараттарында кызматкерлердин жүрүм-турумунун жалпы эрежелери. Университеттин аймагында жана имарат ичинде кызматкерлердин жүрүм-турумунун жалпы эрежелери ички тартип эрежелери, Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун жергиликтүү ченемдик укуктук актылары, жумуштун түрлөрү жана кесиби боюнча эмгекти коргоо боюнча нускамалар менен белгиленет.

Кызматкерлер жогоруда көрсөтүлгөн документтер менен, жумушка орношууда негизги, көмөкчү жайлардын жана кызматтардын жайгашкан жерлери менен, жумуш ордунда белгиленген формадагы журналдарда кол коюу учурунда таанышышат.

Университеттин окуу корпустары бири-биринен алыс жайгашкандыктан, бир имараттан экинчи имаратка өтүүдө, баруу учурунда кызматкерлер жана студенттер өтө кылдаттык менен мамиле жасап, жол кыймылынын эрежелеринин талаптарын аткарышы керек.

Университеттин аймагына кирген автоунаалардын кыймылынын ылдамдыгы саатына 5 км ашпашы керек. Жеке унаалар атайын белгиленген жерлерде гана токтоп турушу керек. Университеттин имараттарына кире бериш кызматтык унаалар үчүн жана өзгөчө кырдаалдар учурунда ачык бойдон калууга тийиш.

10. Негизги кооптуу жана зыяндуу өндүрүш факторлору.

Кооптуу жана зыяндуу өндүрүш факторлору иш-аракет мүнөзү боюнча төмөнкү топторго бөлүнөт: физикалык, химиялык, биологиялык, психофизиологиялык.

Физикалык кооптуу жана зыяндуу өндүрүш факторлору төмөнкүлөргө бөлүнөт: кыймылдуу машиналар жана механизмдер, абанын жогорку жана төмөнкү нымдуулугу, радиациянын жумушчу зонасында жогорку деңгээли, электр чынжырындагы жогорку чыңалуу, электромагниттик нурлануунун жогорку деңгээли, талаанын жогорку чыңалышы, жетишсиз жумушчу аймакты жарыктандыруу, бийиктикте иштөө ж.б.

Адам организмине таасир этүүчү химиялык коркунучтуу жана зыяндуу өндүрүш факторлору төмөнкүлөргө бөлүнөт:

- адамдын денесине тийгизген таасири боюнча: ууландыруучу, дүүлүктүрүүчү, сенсibilдөөчү, канцерогендик, мутагендик, репродуктивдик функцияга таасир этүүчү;
- адамдын организмине: дем алуу органдарына, ичеги-карын жолуна, териге жана былжыр челдерге кирүү жолунда.

Биологиялык коркунучтарга жана зыяндуу өндүрүш факторлоруна төмөнкү биологиялык объектилер кирет: патогендик микроорганизмдер (бактериялар, вирустар, риккетсиялар, спирохеталар, козу карындар, жөнөкөй адамдар) жана алардын калдыктары, микроорганизмдер (өсүмдүктөр жана жаныбарлар).

Психофизиологиялык кооптуу жана зыяндуу өндүрүш факторлору иш-аракеттин мүнөзү менен айырмаланат: физикалык ашыкча жүктөм (статикалык жана динамикалык), нейропсихикалык ашыкча жүктөө (психикалык ашыкча күч, жумуштун бир өңчөй, эмоционалдык ашыкча жүктөлүшү, анализаторлордун ашыкча чыңалуусу).

Өндүрүштүк жаракат - бул жумушчунун жумуш ордунда алган жана эмгек коопсуздугунун талаптарын бузуудан келип чыккан жаракат. Өндүрүштүк жаракаттарды алдын алуу максатында объектилерде төмөнкүлөр колдонулат:

- коопсуздук шаймандары (эригич звенолор, клапандар);
- коргоочу шаймандар (торлор, коргоочу клапандар, каптамалар);
- белги берүүчү шаймандар (эскертүү лампалары, блокировкалар, жазуулар, плакаттар жана коопсуздук белгилери кызматкерлердин көңүлүн токтоосуз коркунучка буруу үчүн, мүмкүн болгон коркунуч жөнүндө эскертүү үчүн).

Жамааттык коргоонун негизги каражаттарына төмөнкү коопсуздук каражаттары кирет:

- коргоочу, коопсуздук жана тормоздук шаймандар;
- коркунуч жөнүндө сигнал берүү;
- сигнал түстөрү жана коопсуздук белгилери;
- алыстан башкаруу каражаттары;
- боштуктар жана коопсуздук өлчөмдөрү.

11. Өндүрүштүк санитария жана жеке гигиена боюнча негизги талаптар.

Өндүрүштүк санитария - бул зыяндуу өндүрүш факторлорунун таасирин алдын алган же азайткан уюштуруу иш-чараларынын жана

техникалык каражаттардын тутуму. Аларга кызматкерлердин ден-соолугуна терс таасирин тийгизип, алардын ишин төмөндөтүүчү факторлор кирет, бул айлана-чөйрөнүн санитардык-гигиеналык шарттары. Аларга төмөнкүлөр кирет: температура, айланадагы абанын тазалыгы, жарык берүү, үн жана башкалар. Жаракат алуунун эң жогорку көрсөткүчү кыш мезгилдеринде байкалат (күндүн кыска сааттары, абанын төмөн температурасы, мөңгүлөр ж.б.), эң азы жай мезгилинде байкалат.

Жылуу жана суук мезгилдерде, имараттын ичиндеги туруктуу иштеген жердеги абанын температурасы мезгилге жараша оптималдуу болушу керек. Ошондой эле, бөлмөдө туруктуу иштеген жерде оптималдуу салыштырмалуу нымдуулук болушу керек.

Ашыкча жылуулукту кетирүү, ошондой эле абанын зыяндуу булгоочу заттарын (газдар, ным, буулар ж.б.) жок кылуу же аларды зыянсыз концентрацияга чейин суюлтуу үчүн, бөлмөнүн желдетүү колдонулат.

Өндүрүүчү, көмөкчү жана билим берүүчү жайлар үчүн жарык берүү табигый жана жасалма болушу мүмкүн. Жасалма жарык жалпы, жергиликтүү жана айкалыштырылган болушу мүмкүн. Жарыктандырууга коюлган талаптар: жумушчу беттердин жетиштүү деңгээлде жарыктандырылышы, аларга жарыктын сарамжалдуу багыты, жумуш орундарында (беттерде) катаал көлөкөлөрдүн жана жалтырак көздөрдүн жоктугу.

Бардык кызматкерлер жеке гигиена эрежелерин сакташы керек. Коомдук тамактануу ишканасынын кызматкерлерине санитардык кийимсиз жана формасыз иш ордунда болууга тыюу салынат.

Б.Осмонов атындагы ЖАМУнун жумушчулары жана студенттери үчүн санитардык-тиричилик шарттарын камсыздоо үчүн ашканалар, буфеттер, кафелер, гардеробтор (шкафтар, илгичтер ж.б.), душ, жуугучтар, дааратканалар бар.

Ар бир кызматкер жеке гигиенаны сактоо жана жумуш ордун талаптагыдай абалда кармоо үчүн жооп берет.

12. Жеке коргонуу каражаттары.

Зыяндуу жана (же) кооптуу эмгек шарттары бар жумуштарда, ошондой эле атайын температуралык шарттарда аткарылган же булгануу менен байланышкан жумуштарда кызматкерлер жеке коргонуу каражаттары, жуунтазалоочу каражаттар менен камсыз болушат. Керектүү жумушчу кийимсиз жана коргоочу шаймандарсыз иштөөгө тыюу салынат.

Кызматкерлерге берилген жеке коргонуу каражаттары иштин мүнөзүнө жана шарттарына шайкеш келүүгө жана эмгек коопсуздугун камсыз кылууга тийиш. Негизги жеке коргонуу каражаттарына төмөнкүлөр кирет: халаттар, коопсуздук курлары, диэлектрикалык өтүктөр, галоштор жана кол каптар, килемдер, көз айнектер жана калкандар, респираторлор, противогаздар, коргоо каскалары, каскалар, коргоочу каскалар, жеңил коргоочу шаймандар, коргоочу кол каптар жана башкалар.

Учурдагы эрежелерге ылайык, жеке коргонуу каражаттарын алган кызматкерлер, шаймандардын иштөөгө жарамдуулугун текшерүү үчүн эң жөнөкөй ыкмаларга үйрөнүү менен атайын көрсөтмөлөрдөн өтүшү керек жана аларды колдонууга толук үйрөтүлүшү керек.

13. Кырсыктарды тергөө жана каттоонун тартиби.

Жабырлануучу же окуянын күбөсү жумуштагы жана окуу процессиндеги ар бир кырсык жөнүндө токтоосуз же жогору турган жетекчиге билдириши керек.

Өндүрүштүк кырсык болгон учурда, кызматкер жана бөлүмдүн башчысы (анын өкүлү) төмөнкүлөргө милдеттүү:

- жабырлануучуга тез арада биринчи жардам көрсөтүүнү уюштуруу жана зарылчылык келип чыкса, ден-соолукту чыңдоо мекемесине жеткирүү;
- өзгөчө кырдаалдын өнүгүшүн жана башка адамдарга травмалык факторлордун таасирин тийгизбөө үчүн шашылыш чараларды көрүүгө;
- эгерде бул башкалардын өмүрүнө жана ден-соолугуна коркунуч келтирбесе жана аварияга алып келбесе, жана сактап калуу мүмкүн болбосо, өндүрүштүк кырсыкты териштирүү башталганга чейин, кырдаалды учурдагыдай сактап калуу. Ошол учурдагы кырдаалды белгилеп калыш үчүн (схемаларды түзүү, фотосуротко тартуу жана башка чараларды көрүү);
- өндүрүштүк аварияны өз убагында иликтөөнү жана аны каттоону камсыз кылууга.

Университеттеги аварияны иликтөө үчүн жумуш берүүчү дароо комиссия түзөт. Кырсыктарды тергөө комиссиясы кырсыктын себептерин иликтөөгө, окуянын күбөлөрү жана эмгекти коргоо эрежелерин бузган адамдар менен маектешүүгө, мүмкүн болсо, жабырлануучудан түшүндүрмө алып, акт түзүүгө милдеттүү.

14. Электр жаракаттын алдын алуу боюнча негизги талантар.

Электр жаракаттын алдын алуу боюнча негизги чаралар төмөнкүлөрдү камтыйт:

- уюштуруучулук жана техникалык (электр кызматкерлеринин адамдары үчүн окуу, практика өткөрүү, ошондой эле электр эмес персонал үчүн электр коопсуздугу боюнча окууларды өткөрүү);
- электр жабдууларын жерге туташтыруу (негизги максаты адамды электр тогунан сактоо);
- электр жабдууларын жерге туташтыруу (негизги максат - адамды ток уруудан сактоо жана шаймандарды коргоо);
- эскертүүчү плакаттар, жазуулар, белгилер;
- электр тогунун бар экендигин аныктоочу шаймандар (сыноочу(тестер)), индикаторлор ж.б.);
- электр тармактарын көзөмөлдөө жана алдын алуу (белгиленген мөөнөттө, изоляциядагы каршылык жана чыңалууну өлчөө);
- жеке жана жамааттык коргонуу каражаттарын (диэлектрик мээлейлер, диэлектрикалык өтүктөр, галештор, бут кийимдер, көз айнектер, тепкичтер, изоляцияланган туткалары бар шаймандар ж.б.) колдонуу.

Электр тогу урбоо үчүн, төмөнкү көрсөтмөлөрдү аткарыңыз:

- жалпы жарык берүүчү арматураларга, электр зымдарына, электр шаймандарынын, аппараттардын жана шаймандардын изоляцияланбаган жана тосулбаган ток өткөрүүчү бөлүктөрүнө тийбеңиз (розеткалар, патрондор, очүргүчтөр ж.б.);

- электр зымдарды баспаңыз, жабдуулардын жана шаймандардын ток болгон бөлүктөрүнөн тосмолорду жана коргоочу капкактарды алып салбаңыз;
- бөлмөдө электр жылытуучу шаймандарды (чайнек, от казан, от жагуучу ж.б.) колдонбоңуз;
- электр жабдууларын өзүңүз оңдобоңуз;
- жумуш ордунан чыкканда, кыска мөөнөткө болсо дагы, электр жабдууларын электр кубатынан ажыратыңыз;
- эгерде электр жабдууларын эксплуатациялоодо мыйзам бузуулар аныкталса, бул жөнүндө жетекчиликке маалымдаңыз.

15. Өрт коопсуздугу. Өрттүн, жарылуунун, кырсыктын алдын алуу ыкмалары жана каражаттары. Алар найда болгондо кызматкерлердин иш-аракеттер.

Өрт коопсуздугу - өрттүн келип чыгышы жана өнүгүшү, жана адамдардын кооптуу өрт факторлорунун таасири астында болуу ыктымалдыгы жокко чыгарылган, ошондой эле материалдык баалуулуктарды коргоого каралган объектинин абалы.

Өрт коопсуздугу төмөнкүлөр менен камсыздалат: өрттүн алдын алуу тутуму; өрттөн коргоо тутуму; уюштуруу жана техникалык иш-чаралар.

Өрттүн алдын алуу:

- а) күйүүчү чөйрөнүн пайда болушуна жол бербөө,
- б) күйүүчү чөйрөдө от алуунун булактарынын пайда болушунун алдын алуу

Уюштуруу-техникалык иш-чараларга төмөнкүлөр кирет:

- кызматкерлерди өрт коопсуздугунун эрежелерине үйрөтүү;
- өрттүн коркунучу бар заттар жана материалдар менен иштөөнүн тартиби жана өрт чыккан учурдагы иш-чаралар жана адамдарды эвакуациялоо боюнча нускамаларды иштеп чыгуу;
- өрт коопсуздугун камсыз кылуу үчүн визуалдык агитация каражаттарын колдонуу; университеттин жана анын түзүмдүк бөлүмдөрүнүн өрт коопсуздугу үчүн жоопкерчиликти тиешелүү кызмат адамдарына жүктөө;
- өрт-техникалык комиссияларды түзүү; кызматкерлер арасында массалык түшүндүрүү иштерин уюштуруу.

Өрттөн коргоо өрттү өчүрүү каражаттарын жана өрткө каршы шаймандарды, өрттүн автоматтык сигнализациясын жана өрттү өчүргүчтөрдү, өрттүн жайылышын чектөөчү шаймандарды колдонуу менен камсыздалат; адамдарды оз убагында эвакуациялоону уюштуруу ж.б. Өрттү өчүрүү үчүн суу, буу, химиялык жана аба-механикалык көбүктөр, инерттүү газдар, галогендүү углеводороддор, порошоктор, ж.б. колдонулат.

Өрттү өчүрүүнүн негизги каражаттарына ички өрт гидранттары, өрт өчүргүчтөр, кум, жууркан жана кийиз, күрөктөр жана калактар, илгичтер жана балталар, ж.б. кирет. Ошондой эле төмөндөгүдөй өрт өчүргүчтөр кеңири колдонулат: химиялык, көбүктүү, көмүр кычкыл газдуу, порошоктуу.

Көбүктөгү химиялык өрт өчүргүчтөрдү токтун электр орнотмолорунда колдонууга болбойт.

Көмүр кычкыл газы бар өрт өчүргүчтөрдү электр кубаты бар электр орнотмолорунда колдонууга уруксат берилет.

Порошоктуу өрт өчүргүчтөр жыгач, пластмасса, ж.б. өчүрүүдө колдонулат.

Коопсуздук жана өрткө каршы сигнализация өрт чыккан жердин жайгашуусу ж-дө өрт өчүрүү кызматына кабарлайт. Телефон байланышы өрттөн сактоо үчүн кеңири колдонулат.

Окутулган ар бир кызматкердин милдеттери:

- өрт коопсуздугунун эрежелерин сактоого;
- өрт чыккан учурда бөлүктү эвакуациялоо планын билүү;
- өрттү өчүрүүнүн биринчи каражаттары кайда жайгашкандыгын билүүгө;
- тез күйүүчү материалдар менен иштөөдө өрт коопсуздугунун талаптарын сактоого жана өрт өчүргүчтөрдүн жакын жерде жайгашуусун билүүгө;
- жумушчу бөлмөдөн акыркы жолу чыкканда, аудитория үчүн жарыктандыргычтарды жана шаймандарды өчүрүүнү;
- байкалган бардык мыйзам бузууларды жетекчиге билдирүү.

Өрт болгон учурда кызматкерлер төмөнкүлөрдү аткарууга милдеттүү:

- иштөөнү токтотуу;
- өрт өчүрүү кызматына, Өзгөчө кырдаалдар министрлигине 101, 112 телефондору аркылуу кабарлоо;
- жабдууну электр кубатынан ажыратуу;
- өрт жөнүндө жакын жердеги адамдарга кабарлоо, адамдарды кооптуу аймактан чыгаруу боюнча чараларды көрүү;
- колдо болгон алгачкы каражаттар менен өрттү өчүрүүгө катышууга өрттү өчүрүү, эгерде өрттү өчүрүү мүмкүн болбосо, өрт коопсуздугу боюнча көрсөтмөлөргө жана эвакуациялоо пландарына ылайык иш алып барып, кооптуу аймактан чыгып кетүү.

16. Кырсык болгон учурда жабыркагандарга биринчи жардам көрсөтүү.

Алгачкы жардам - жаракат алгандан кийин кыска убакыттын ичинде окуя болгон жерде түздөн-түз жасалган жана адамдардын өмүрүнө коркунуч келтирген көрүнүштөрдү четтетүүгө, ошондой эле жабырлануучуну медициналык мекемеге жөнөтүүгө даярдаган аракеттер болуп саналат.

Алгачкы жардам көрсөтүүнүн маанилүү жоболорунун бири - анын ыкчамдыгы: канчалык тезирээк берилсе, ошончолук жакшы натыйжага үмүт арта бересиз. Демек, мындай жардамды жабырлануучунун жанында турган адам өз убагында көрсөтүшү керек.

Университетке жумушка кирип жаткан бардык талапкерлер жаракат алган адамга биринчи медициналык жардам көрсөтүү боюнча көрсөтмөлөрдү алышы керек, ошондой эле электр тогунун таасиринен бошонуу жана жасалма дем алдыруу боюнча практикалык сабактар өтүлүшү керек, биринчи жардам көрсөтүүнү, биринчи жардам кутучасын сактоочу жайын билүү керек, медициналык жардамга кайрылуу үчүн телефон номерлерин да билүүсү зарыл.

Жабырлануучуга биринчи медициналык жардам көрсөтүү боюнча сунуштар

1. Жабырлануучуну кооптуу өндүрүштүк фактордун (электр тогу, химиялык заттар, суу, механикалык ж.б.) таасиринен куткаруу үчүн стандарттуу же жасалма каражаттарды жана коопсуз техниканы колдонуу жолу менен.

2. Жабырлануучунун абалын баалоо, дем алууну чектеп турган кийимди чечүү, керек болсо жабырлануучуну таза абага чыгаруу.
3. Зыяндын мүнөзүн жана көлөмүн аныктаңыз, ал үчүн жаракатталган жерлерди кылдаттык менен ачып, ыкчам иш-чаралар жөнүндө чечим кабыл алыңыз.
4. Жабырлануучуну тез арада куткаруу үчүн зарыл чараларды көрүңүз - дем алууну калыбына келтирүү, канды токтотуу, сынган жерди кыймылсыз кылуу, бинт коюу жана башкалар.
5. Медицина кызматкерлери келгенге чейин жабырлануучунун негизги жашоо функцияларын сактап калуу.
6. Медицина кызматкерлерин чакырыңыз, жабырлануучуну транспорттоого даярдаңыз.

Б.Осмонов ат.ЖАМУнун
ЭК, КТ жана ЖК
бөлүмүнүн башчысы

А.К.Абдыкалыков